

FRANCE VODNIK

## SVETOVNI NAZOR IN JAVNO DELO

**D**oba, v kateri živimo, vznemirja in bega pač vsakogar, ki ne priznava kratko in malo stvari, kakršne so, marveč išče povsod v življenju skladnosti med resničnostjo in resnico. Razkol med tem, kar je, pa med tem, kar bi moralo biti, je danes na svetu tako očiten, da ga smemo po pravici šteti za najvidnejše znamenje časa. Poleg tega nesoglasja, ki vlada tako v duhovnem kakor v stvarnem življenju, pa vidimo vse vprek tudi upad človeške dejavnosti, ki je prav tako značilen in splošen pojav sodobnosti.

Nedvomno se dá tako izmaličena podoba našega časa precej popraviti s smotrnim, vztrajnim in vestnim delom na posameznih življenjskih in kulturnih področjih: v gospodarstvu, politiki, umetnosti itd. Pravilni način dela in močne, sposobne osebnosti morejo vsekakor veliko storiti, da se uglasé nasprotja, ki jih občuti današnji človek vsak dan huje, in morejo tako izboljšati splošni položaj.

Kljub temu pa se zdi, da samo napake, ki jih dela človek na posameznih življenjskih področjih, prav tako kakor tudi ne samo pomanjkanje sposobnih moči ni tisto, kar najusodneje ruši osnove današnjega življenja. Poglavitni vzrok, da upadajo današnje življenjske energije, da pojemajo tvorne sile, moramo videti v prvi vrsti v duhovni krizi. Iz našega življenja je izginilo brezpogojno etično pojmovanje ter heroično duhovno prizadevanje — zlo, ki ga lahko opazujemo tako v osebnem življenju kakor tudi v javnem delu. Zlasti to zadnje se zdi, da pogreša nečesa višjega, lahko bi rekli osrednje življenjske ideje, pod vidikom katere naj bi vse življenje teklo in se razvijalo. Z drugimi besedami bi lahko rekli, da je današnje življenje in javno delo brez tistega vse prešinjajočega duha, ki ga navadno imenujemo svetovni nazor.

In vendarle nam pogled v zgodovino pove, da nikoli, odkar se človeštvo zaveda svoje kulture, ni bilo dobe brez neke osrednje vodilne ideje, ki je človeka usmerjala v njegovem življenju, ga vodila v njegovem delu, mu dala pečat ter hkrati budila v njem čut odgovornosti. Za vsako dobo, v kateri se je življenje preko gole animalnosti dvigalo v svet duha in kulture, je značilna neka duhovna in idejna usmerjenost.

Tako nas zlasti grška antika in krščanski srednji vek s svojimi svetovnonazorskimi pogledi, ki so usmerjali in določevali vse takratno življenje, zgovorno prepričujeta o tem, da le osrednje človekovo prepričanje, ki izvira iz njegove najgloblje notranjosti, more oblikovati življenje pod enotnim vidikom. Tak nazor je bila v dobi antike simbolična naravna religija, v dobi srednjega veka pa krščanska ideja osebnega Boga. Pa tudi poznejše dobe, na primer preporod in prosvetljenstvo (renesansa in racionalizem), še živo kažejo to življenjsko zakonitost, čeprav je proglasila renesansa za svojo osrednjo misel pojem narave, a racionalizem neodvisni svet človeškega razuma. Vendarle pa se je že tedaj, na začetku novega veka, začela rušiti tista skladnost, ki je vladala na primer v srednjem veku tako v duši posameznika, kakor v socialno-duhovnem občestvu družbe. Začela se je rušiti življenjska enotnost in celotnost. Namesto osrednje življenjske ideje, namesto sklenjenega svetovnega nazora, ki obsega hkrati človeka in svet, prirodo in Boga, so se poslej — kot izraz vedno večjega poplitvenja in kaosa — začele proglašati za vodilne razne avtonomne ideje, tako n. pr. ideja o absolutni človeški osebnosti, ki ni vezana ne socialno-etično ne religiozno (individualizem), dalje ideja življenja samega na sebi (vitalizem) in podobno. Čeprav moremo v vseh teh naziranjih jasno spoznati le razne izpovedi bolj ali manj materialističnega ali pa vsaj naturalističnega, areligioznega pojmovanja sveta in življenja, moremo pa kljub temu vsaj še vedno govoriti o svetovnem naziranju.

Danes, se zdi, pa človek izgublja še zadnjo sled kake ideje. Če vprašate danes človeka iz tako zvanih izobraženih vrst, katera je vodilna ideja njegovega življenja in javnega dela, ki ga morebiti opravlja, vam bo najbrž odgovoril, češ da je ali gospodarstvenik ali politik ali žurnalista ali športnik in podobno. Tako torej vidimo, da je danes v prvi vrsti poklic tisto, kar prevzema vsega človeka, ne pa ideja ali svetovni nazor. To je na videz vsakdanji, v resnici pa porazen dokument za naš odnos do življenjske skrivnosti in biti. To je tisto, kar je izmaličilo današnjega človeka ne samo kot zasebnika, kot osebo, marveč zlasti tudi kot javnega delavca ali — z drugimi besedami — kot oblikovalca življenja in tvorca kulture.

In vendarle si ne moremo misliti ne polnega osebnega življenja, še manj pa velike, globoke in pomembne kulture, ako ni izraz najglobljega človekovega bistva in ako je ne preveva etična in duhovna vsebina.

Recimo, da bi bil sleherni poklic nekaj tako popolnoma samo-svojega in od etike in metafizike tako docela neodvisnega kakor na primer izdelovanje čevljev. Že tu moramo reči, da more biti poklic le del človekove dejavnosti, ne pa smisel njegovega življenja vobče. Poleg svojega poklica mora človek vendar imeti v sebi še nekaj, kar izpolnjuje njegovo celotno osebnost in kar mu daje življenjski smisel. Razen tega moramo ugotoviti, da vsi poklici niti niso tako samosvoji

in od etičnega in načelnega življenja neodvisni kakor na primer izdelovanje čevljev. Na splošno smemo reči, da čim višji, čim duhovnejši je poklic, tem globlja je njegova zveza z načelnim življenjem. Umetnik, znanstvenik, pa tudi politik ali narodni gospodar, skratka noben javni delavec ne more svojega dela ločiti od etičnih norm in svetovnega nazora — in kadarkoli to stori, tedaj to nujno vodi do neetičnih dejanj in ta osebna notranja spačenost se nujno razodeva tudi v njegovem delu samem. Zakaj osebnost in delo se medsebojno dopolnjujeta kakor vsebina in oblika.

Tipičen predstavnik te brezidejnosti, kakor edino lahko pravilno ocenimo in imenujemo ta žalostni pojav, je n. pr. žurnalist, ki služi danes temu, jutri onemu naziranju, v resnici pa sploh ne služi prepričanju, marveč le anonimnemu gospodarju, ki so mu ideje samo sredstvo v borbi za koristi tega sveta. Pa tudi pisateljski in umetniški poklic, ki ga je vendar treba šteti med najodličnejše duhovne poklice, danes ni brez teh nevarnosti. Naravnost princip, kakor to vidimo pogosto pri žurnalizmu, pa postaja takšno pojmovanje tudi v onih dveh področjih, ki sta danes najaktualnejši: v gospodarstvu in v politiki. Ne da se tajiti, da imata tako gospodarstvo kakor politika resda tudi svoje lastne zakone, po katerih se razvijata; a prav tako ni mogoče zanikati, da sta ravno ti dve življenjski področji taki, da se ne moreta izmikati etičnim načelom in socialni vezanosti ter odgovornosti. A dandanes ljudje že kar pozabljajo, da je tudi politika kot javno delo stvar človeka, njegovega značaja, njegovega svetovnega naziranja. Človek, ki obrača plašč po vetru, se dandanes ne zdi premnogim samo vsakdanji pojav, marveč ga tuintam celo opravičujejo. In vendar je ravno ta pojav ena najzgovornejših prič za to, kako silen razmah je v današnjih dneh zavzela brezidejnost in kako nizka je stopnja etične zavesti in duhovne zrasti v današnjem človeku. Isto kakor omenjeni zgledi spričujejo tudi pojavi v gospodarskem življenju, ko se tako zvani gospodarski človek izneveri skupnosti in mu lastnina in delo služita le še za povečanje osebnega udobja in koristi ter za zatiranje socialno šibkejših.

Res niso vsega tega krivi vedno le posamezniki, marveč je tak duh časa. Ta duh časa je za vsakogar, ki motri življenje z globljega vidika, nego je materialistični determinizem, skrajno negativen. Kulturna usmerjenost današnjega povprečnega človeka ali pa cele družbe razodeva skrajno brezbržnost za prospeh in delo duhovne kulture. Nasprotno pa se silno visoko ceni vnanja civilizacija. Vsa znamenja kažejo, da je ta površna usmerjenost posledica materializma, kar se vidi tudi iz tega, da prevladuje dandanes gospodarski interes nad drugimi, čeprav spada vprašanje eksistence resnično med najbolj pereča vprašanja sodobnosti. Toda slep bi moral biti človek, kateri bi poleg težke, obupne borbe današnjega človeka za kruh, za existenco, dà, večkrat samo za golo življenje — ne videl tudi, kako sta se v ljudeh razpasla pohlep in lenoba, da skušajo doseči čim večji

uspeh z najmanjšimi sredstvi. Načelo, ki ga je v polpretekli dobi zagovarjal samo meščan, postaja danes splošno načelo. Življenje se poskuša otresti vseh notranjih vezi etike, religije in sploh vsakršne duhovnosti ter hoče vladati neomejeno in absolutno. To je pot od duha in kulture v animalnost. Zakaj če se človekovi napor in prizadevanja usmerijo predvsem v skrb, da bi bolje živel, tedaj tudi javno delo, umetnost, znanost in ostala kulturna področja ali duhovno usahnejo ali pa postanejo samo še golo sredstvo v službi koristi. Neredko imamo vendar priliko videti, kako se pod videzom kulture razodeva zgolj trgovski duh. Tudi to je eno izmed znamenj, da se je življenje v naših dneh poplitvilo, in hkrati dokaz, da je to dejstvo posledica pomanjkanja osrednje življenjske ideje.

Morda bo kdo ugovarjal, češ da razne novodobne družabne struje na levi in na desni poudarjajo ravno enotnost gledanja na svet in življenje ter da takšno naziranje naglašajo kot izhodišče vsega svojega javnega delovanja. Na videz se res zdi tako. Toda če se globlje zamislimo v vsa ta gibanja, ki se značilno imenujejo kolektivna, tedaj kmalu spoznamo, da v resnici ne gre za novo življenjsko idejo, za nov svetovni nazor, ki bi izviral iz globin človekovega prepričanja, marveč predvsem za gesla, programe in organizacije. Le-te zahtevajo od poedinca brezpogojen pristanek in popolno podreditev. Tako se namesto žive osrednje življenjske ideje, ki naj bi vodila slehernega posameznika nad golo animalično življenje v svobodni svet duha in prevečala zlasti vse javno življenje ter oblikovala novo, enotnejšo kulturo, nego je današnja — uvaja uniformiranost življenja. To pa nujno slabi kvaliteto življenjskega delovanja, katerega vrednost poteka vedno le iz sproščenega dejanja svobodne osebnosti. Program, geslo, h kateremu me zavezuje zunanja pripadnost k organizaciji, vendar ni isto kakor ideja ali svetovni nazor, ki sem ga doživel v iskanju resnice ter ga izoblikoval v naporih lastnega srca. Razloček med obema je prav tolik, kakor razloček med golo, morda celo iz zunanjih vzrokov prisiljeno pripadnostjo k temu ali onemu »taboru«, pa med živo vero in iskrenim prepričanjem.

Nič manj kot vrednost pa trpi na ta način življenjski etos sploh in posebej moralna stran javnega dela. Kajti programi in organizacije si skušajo vedno podvreči človeka ter osvojiti zlasti javnega delavca z namenom, da bi služil njihovim koristim. Toda vsako javno delo, ki ni v službi resnice in človečanstva, je treba odločno obsoditi kot neetično in kvarno veliki ter čisti človeški kulturi. Tukaj veljajo brez pridržka besede, ki jih je pred leti, govoreč o istem vprašanju z drugega vidika, zapisal France Koblar: »Čim bolj neizprosno je razmerje duhovnega delavca do družbe, čim bolj je vdan sami zapovedi notranjega glasu, tem močnejša postaja etična vrednost njegovega dela.«<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Fr. Koblar: Vrednost javnega dela, DS 1930, 194.

Toda ali se more ta pogubni tok, ki izpodjeda osnove naše kulture, zaustaviti in ali se more kaj storiti proti temu mogočnemu duhu časa? Nedvomno. Razmere, v katerih človek živi, sicer mogočno delujejo nanj, vplivajo nanj in popolnoma se tega vpliva ne more otresti nihče. Prav tako pa tudi vemo, da je bil duh časa, kot smo ga označili, povzročen po ljudeh. Zatorej je treba izpremeniti človeka in izpremenila se bo doba. To je tem lažje, ker je toliko in toliko ljudi, ki nosijo v sebi drugačno podobo življenja ter ugovarjajo temu, kar se dan na dan dogaja okrog njih. Ti so dolžni in poklicani, da svoje življenje in svoje delo prepoje z duhom svojega svetovnega naziranja. Kajti nobena miselnost se ne more trajno in tvorno uveljaviti v človeški družbi, če nima dovolj z idejo popolnoma prežetih osebnosti, ki pomenijo zanjo pot in utelešenje.

EDVARD KOCBEK

## MISLI O ČLOVEKU

**K**adarkoli zaprem knjige, se vrnem v svet kakor begunec, ki se vrača z domotožjem, četudi se vrača iz prijetne pokrajine v težki in nedoločni svet. Tožnost po biti je nagon po resničnosti. Navsezadnje od žeje po gotovosti ne vem drugam kakor v negotovost, v svoje središčno občutje, v svojo živo usodo. Čim silneje kdo živi, tem večja je njegova strast po trdnosti, in nič zato, če ga zasipuje tisočero misli, tisočero občutenj, v neprestano novih odtenkih in novih spreminjanjih. Človek ostaja eden ter isti, četudi je njegova zavestna življenjska danost v vseh zmisljih spremenljiva in v vseh smereh rastoča. Človeška resničnost je danes sicer razdrobljena v razne ideje, potem dalje v vrednote, v naloge, odtod spet v doživljaje, doživljajske vsebine in nazadnje v čustva, od katerih prenekatero živi svoje odtrgano življenje, tudi časovno si človekovi jazi sledijo in se spreminjajo v spomine, toda nekje v človekovi sredini je zakoreninjena žilava volja po celoti. Ne samo, da telesni toksini hranijo ogenj življenjskega gibanja, ne samo, da se iz sredine zavesti izvijajo razpoloženjske in miselne jasnosti, ampak celo vprašanja se od tam zastavljajo: Kateri zaporedni jaz je najresničnejši? Katere pojme naj med neštevilnimi izberem, da se z njimi določim? Kateri trenutek naj zaustavim, da mi služi kot oporišče, kot miselni vzvod, kot vstop, ki naj se skozenj rešim v trajanje in navežem na svoje bistvo? Kaj ostaja v nas nespremenljivo? In čim bolj prestopa človek iz vitalnega kroga svojega bitja v duševni krog in odtod v svojo lastno notranjo podobo, kjer se zbira bistvo, odtod pa se dvigne do odgovornosti, ki je v absolutnem zasidrana, do svojega osebnega lika, tem bolj se vprašuje: Kdo sem? Zakaj bivam? Kakšna je prava človeška podoba?